

MED JUGOSLAVENARSTVOM IN SLOVENSTVOM

Jurij Perovšek, Liberalizem in vprašanje slovenstva. Nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918 - 1929. Modrijan, Ljubljana 1996. 296 strani.

Marsikaj je mogoče očitati današnjemu slovenskemu zgodovinopisju, samo ožine ne: izhajajo tako sinteze kot monografije; ob modernistično zasnovanih delih je na knjižnih policah in v periodiki mogoče srečati tudi študije, ki prisegajo na klasične koncepte, metodologije in diskurze. Človek mora biti hudo čemeran, če vsega tega bogastva ne vidi. In mora biti sila ljudomrzniški, če mu takšna raznolikost ni po srcu: bolj kot kdaj koli prej zajema naša historiografija življenje po vsej širini. Sodobni zgodovinar si ne more več privoščiti nezanimanja za kar koli. Če dandanes univerzalni zgodovinar ni več mogoč (ampak saj v resnici nikoli ni bil mogoč: le zdel se je mogoč zaradi omejenosti zgodovine na posamezna področja javnega življenja), pa je treba priznati, da smo univerzalni zgodovini bližje kot kdaj koli (čeprav je ta - kot vsak ideal, ki je kaj vreden - najbrž nedosegljiva). Seveda se najdejo posamezniki, ki se počutijo negotove ob propadu starih paradigem, znotraj katerih "se je zmeraj vedelo, koliko kdo zmore" (oz. koliko mu je dopuščeno môči), koga se citira in koga ne, kdo na simpozijih, pompozijih in zborovanjih nastopa prvi in kdo zadnji... Zdaj nekateri niki jadikujejo nad nekakimi razcepi v stroki (v resnici gre za najnaravnejšo dialoško izmenjavo mnenj, ki enako mislečim itak ni potrebna) in nad nekoristnostjo nove historiografije, ki je kaj malo uporabna za utemeljevanje takšnih ali drugačnih sodobnostnih teženj. Najvišji namen nove zgodovine je kratko malo zgodovina sama - ne razlaganje njenega pomena za naš čas.

S tega vidika je treba gledati tudi na knjigo Jurija Perovška *Liberalizem in vprašanje slovenstva*. Nobenega dvoma ni, da gre za zelo resen in tehten prispevek k preučevanju naše politične zgodovine. Medtem ko preteklost slovenskega katoliškega gibanja obravnavata vsaj dve obsežni monografiji (Erjavčeva in Škerbčeva; slednja je v dokaj polemičnem razmerju do prve), je liberalni tabor - kot ugotavlja Janko Prunk - šele

s Perovškovim spisom dobil prvo obsežnejšo študijo. Če ugotavljam, da se delo giblje znotraj okvirov klasične zgodovinopisne paradigme, to ni mišljeno kot očitek. Nasprotno: knjiga, ki jo imamo pred seboj, je že postala tudi praktično koristna, kar je za tekste te vrste kompliment; Janko Pleterski je denimo ob njej zapisal: "Zgodovinska knjiga dr. Jurija Perovška *Liberalizem in vprašanje slovenstva* posebej pripomore k razločnejšemu razpoznavanju zapletene strukture odnosov Slovencev do jugoslovanske države, narodov v njej in njenega v mnogem protislovnega pomena za slovensko zgodovinsko pot." Avtor biblije revolucionarnega jugoslovanstva Narodi, Jugoslavija, revolucija je bil (očitno pod silnim vtisom Perovškove knjige) prisiljen relativizirati svojo nekdanjo zelo čvrsto vero v državno skupnost različnih južnoslovanskih narodov! To sicer ni veliko, a nekaj vendarle je... In vendar se vrti!

Študija *Liberalizem in vprašanje slovenstva* v našem času ne more biti konjunktorno blago (kot je npr. bil njega dni omenjeni traktat Janka Pleterskega); njen nastanek je rezultat čisto strokovnega zanimanja in znanstvene radovednosti. Prikazuje genezo in zenit našega svobodomiselnega jugoslavenarstva, hkrati pa tudi ne zanemarljiv - čeprav politično obroben - tok slovenske liberalne misli, ki je vztrajal pri narodni samobitnosti. Tu bi se omejil le na nekaj kritičnih pripomb, ki so mišljene kot vzpodbuda k natančnejšemu definiranju pojmov in pojavov.

Najbrž bi bilo v zvezi z Novačanovo Slovensko zemljoradniško oz. Slovensko republikansko stranko primerneje govoriti o konfederalističnem in ne o federalističnem konceptu (pre)ureditve Jugoslavije. Mogočni Celjan je namreč v letih 1922 in 1923 terjal lastno slovensko državnost v zvezi južnoslovanskih republik. Res pa je njegova terminologija marsikdaj nejasna in celo kontradiktorna (hote ali nehote: navsezadnje je Novačan prvi poskušal definirati povsem samostojne slovenske državnopravne zahteve). Vsekakor bi po njegovem mnenju morali imeti bankovci na Slovenskem napis samo v slovenščini, kar bi via facti omogočalo nadzor slovenske republike nad denarno maso, s tem pa bi le-tej pripadal pomemben del finančne samostojnosti. Položaj Slovenije v južnoslovanski zvezi republik bi bil podoben položaju Bavarske v wilhelmskem cesarstvu, le da bi bil Slovenec v turnusnem predsedniku konfederacije (enkrat Slovenec, drugič Hrvat, tretjič Srb, četrtič

Bolgar in potem spet od začetka) – kar pomeni, da nihče ne bi mogel igrati vloge Prusije oz. hegemon (za razliko od Novačana si Krek Jugoslavije brez hegemonije enega njenega dela nad drugimi ni znal predstavljati). Novačanova Jugoslavija v letih 1922 in 1923 zagotovo ni bila mišljena kot zvezna republika, temveč kot sodržavje.

Natančneje bo treba raziskati slovenski agrarizem. Res je, da so Samostojni kmetijski stranki pri rojstvu pomagali demokratski "baroni", vendar je pozneje Ivan Pucelj kot osrednja osebnost našega agrarističnega gibanja včasih hodil svoja pota (njegov bleščeč trenutek je bila Slovenska kmetijska stranka). Navsezadnje prvi poskus agraristične stranke pri nas datira že v obdobje habsburške monarhije, France Veber pa je problemu tovrstne politične usmeritve leta 1927 namenil celo posebno filozofsko knjigo (njen naslov je bil *Idejni temelji agrarizma*). Agrarizem je bil populistično gibanje (zlasti lepo je uspeval onstran Kolpe in Sotle v Radičevi Hrvaški republikanski kmečki stranki), medtem ko liberalizem to nikoli in nikjer ni mogel biti. Res je politična praksa iz agraristov pri nas marsikdaj naredila zgolj privesek liberalcev (plastično je dajanje finančne "pomoči" vodilnim možem Samostojne kmetijske stranke opisal Anton Novačan, vendar najbrž predvsem zato, ker se tudi v njegovem žepu ni znašlo nekaj demokratskih oz. Žerjavovih stotakov), kljub temu pa je bila SKS več kot zgolj podeželska izpostava Jugoslovanske demokratske stranke. Razjedali so jo povsem samostojni znotrajstrankarski boji (npr. Pucelj versus Vošnjak & Drofenik). Tudi Ivan Šušteršič je po svojem razhodu s prvaki (Vse)Slovenske ljudske stranke iskal pot k agrarizmu. Na rešitve v tej smeri je mislil tudi Novačan, ko je snoval Slovensko zemljoradniško stranko (treba je reči, da so bile Novačanove politične ideje neredko zelo produktivne, vendar mož ni imel primerne vztrajnosti, da bi jih oživil).

Perovškove misli o našem liberalnem unitarizmu kar kličejo po obravnavi slovenskega katoliškega jugoslavenarstva, ki sicer ni bilo tako radikalno, vendar vseeno opazno: Korošec pač ni zaman razlagal, da so Jugoslovani navsezadnje en narod. Slovenci katolikov niso volili samo zato, ker so imeli neumne liberalce, temveč predvsem zato, ker so bili sami zelo katoliški. Slovenski ljudski stranki so zlahka odpustili politične akrobacije, ki jih drugim (liberalcem, agrari-

stom, socialdemokratom, narodnim socialistom in komunistom) niso.

Igor Grdina

P.S.: Ribnikar ni bil Alojz, temveč Adolf!

I. G.

ENCIKLOPEDIJA JUGOSLOVANSKO - AVSTRIJSKIH ODNOSOV 1918 – 1938

Arnold Suppan, Jugoslawien und Österreich 1918 – 1938. Bilaterale Aussenpolitik im europäischen Umfeld, Verlag für Geschichte und Politik, Wien – Verlag Oldenbourg, München 1996, 1347 strani.

V našem historiografskem prostoru Arnold Suppan ni neznano ime: ta ugledni avstrijski zgodovinar (sicer profesor vzhodnoevropske zgodovine na dunajski univerzi ter hkrati vodja Avstrijskega inštituta za vzhodno in jugovzhodno Evropo), ki je velik del svoje znanstvene pozornosti namenil raziskavam mednarodnih odnosov v srednjem Podonavju, se problemov slovenske preteklosti nikoli ni izogibal. Nasprotno: v njegovih številnih spisih je mogoče najti zelo pomembne prispevke k njenemu preučevanju. Takoj na začetku je treba povedati, da sodi Suppan v vrsto tistih zgodovinarjev, ki so imuni pred nacionalističnimi okužbami. Te so še v ne tako daljni nekdanjosti dodobra zastrupljale strokovno ozračje in marsikdaj skoraj povsem onemogočale tvoren dialog med sosednjimi srednjeevropskimi historiografijami. Samo spomnimo se na Martina Wutteja in na njegovega slovenskega "dvojnika" Boga Grafenauerja, ki sta v svojih "znanstvenih" spisih s pravo brambovsko ihto služila prevladujočim političnim usmeritvam svojih narodov (treba je reči, da je bil Wutte pri tem vendarle doslednejši: Grafenauer je npr. zelo dolgo časa imel skrajno "skeptičen" – no, bodimo vljudni in recimo temu tako – odnos do neodvisne slovenske države). Njun persni spopad okoli interpretacije koroške zgodovine marsikdaj ni bil nič manj strasten kot oboženi in diplomatski boj za jugoslovansko-avstrijske mejne kamne. Sodobna historiografija pa se ne vprašuje več, kaj ta ali oni pretekli do-